

Romológia a felsőoktatásban

Szeptember elején a hírhedtté vált hajdúhadházi Földi János Általános Iskola cigány tagiskolájában egy ámokfutó tanárnő nyolc cigány gyereket késelt meg. Diósi Agnes 1988-ban kiadott Cigányút című könyvében idéz egy tanítónőt, aki tizennégy évet tanított a Földi-iskola Bocskai-kerti tagiskolájában, ahová már ekkor is csak cigány gyerekek jártak:

„A végén már kicsit bediliztünk, hogy így mondjam, mert valóban megszállottak voltunk. Mindenki csodálkozott, de nekünk évekig eszünkbe sem jutott, hogy meneküljünk erről a területről. Ez csak annak tudható be, hogy megszerettük őket (ti. a cigány gyerekeket). Idegileg nehéz volt éveken keresztül az a sulykolás és útkeresés, egyéni módszereket kitalálni, és mindent magunknak kiokoskodni, teljesen magunkra voltunk hagyatva. Soha nem sikerült összejönnünk tapasztalatcserére, nem kaptunk továbbképzést, hát a tanítóképzőben ezt egyáltalán nem tanítják. Tanácsülésre soha nem hívtak, a tanácselnök soha nem volt ott, nem látta, milyen körülmények között dolgozunk ott, az aládúcolt tanteremben. Hányszor elmondtam: a fene egye meg, hát senki sem kíváncsi erre?” (1)

Az idézetet ízekre lehetne szedni, hisz több olyan kérdést vet fel, ami külön-külön is megérme egy tanulmányt (például, hogy miért kell csodálkozni azon, ha valaki cigány gyerekeket hajlandó tanítani egy iskolában, ráadásul lelkesedéssel is), de ez alkalommal az idézet második gondolatával szeretnék foglalkozni. Nevezetesen, hogy a nyolcvanas években egy tanítónő semmiféle támpontot nem kapott tanulmányai alatt arra vonatkozóan, hogy találkozhat munkája során cigány gyerekekkel, akik az ország különböző szegregált településén élő, többségében szegénysorból származó, a legnagyobb kisebbséghez tartozó gyerekek. *Csongor Anna a Cigány gyerekek iskolái különös tekintettel a telepi gyerekekre* című tanulmányában így fogalmaz: „Tudatában vagyok annak, hogy a cigánykérdés nem csupán szociális kérdés, azaz nem egyszerűen szegénykérdés, de ismerően iskolarendszerünk szociálisan erősen szelektáló jellegét, a legrosszabb feltételek között élő cigányok gyerekeit tekintem iskolai szempontból is a leghátrányosabb helyzetű cigány csoportnak, amelynek az iskolázása is megkülönböztetett figyelmet igényel.” (2)

Tanulmányom alapkérdése, hogy milyen képzés folyik ma Magyarországon a felsőoktatásban a cigánysággal kapcsolatban, illetve hol és milyen romológia oktatás létezik. Hol és mit tanítanak, milyen ismeretek, gondolatok vagy ideológia kíséri az oktatás menetét? A cigányság etnikum voltára vagy szociális helyzetére fektetik-e a hangsúlyt? Milyen módszertani ötleteket adnak ezek a curriculumok a leendő tanároknak, tanítóknak vagy bölcsészeknek? Megfogalmazódnak-e általános útmutatók a cigány gyerekek tanításával kapcsolatban, olyanok, amelyeket minden cigány gyerekekre érvényesnek gondolnak az egyes felsőoktatási intézmények?

Sajnos, előre el kell árnulnom, hogy az alábbiakban nem tudok majd kielégítő válaszokat nyújtani, mivel az országban folyó romológia képzés, az ún. „cigány speciális kollégiumok”,

vagy a tanároknak, tanítóknak szóló módszertani vagy szociálpedagógiai órák eléggé kezdetleges stádiumban vannak. Ez véleményem szerint pontosan megfelel annak, ami Magyarországon a cigányokról való köz- és hivatalos gondolkodást vagy politikát is meghatározza.

Tények

Az országban jelenleg hat helyen tanítanak különböző formában romológiát vagy ciganológiát. A „különböző forma” azt jelenti, hogy hivatalosan két helyen létesült romológia tanszék, máshol specializációként vagy speciális kollégium formájában kínálnak e tárgyban órá(ka)t.

A romológia-oktatás címén többé-kevésbé minden felsőoktatási intézmény a cigányok nyelvét, irodalmát, történelmét, néprajzát, képzőművészetét, zenéjét, illetve a cigányság létének szociológiai, pszichológiai, pedagógiai, azon belül pedig gyógypedagógiai, vallásismereti, jogtudományi és kriminológiai problémáit tanítja.

Több olyan főiskola van, ahol vagy már volt ilyen típusú tantárgycsoport, de mára már megszűnt, vagy olyan, ahol a közeljövőben szeretnének ilyet indítani.

Az országban három intézményben – egy egyetemen és két főiskolán – önálló szakként szeretnének romológiai képzést indítani, ami azt jelenti, hogy e diszciplínából lehet majd diplomázni. A szakalapításhoz a felsőoktatási intézménynek szakindítási kérelmet kell benyújtania az Oktatási Minisztériumhoz. A minisztérium a kérelmet továbbítja két független szervezethez, a Felsőoktatási Tudományos Tanácshoz és a Magyar Akkreditációs Bizottsághoz. Az első az oktatáspolitikai és finanszírozhatósági szempontokat, a második a szakalapítás minőségi feltételeit vizsgálja. Minőségi feltételnek számít, hogy amit tanítanak és akik tanítanak, valamint a tárgyi feltételek megfelelnek-e egy felsőoktatási intézmény színvonalának. A véleményezéshez fél év is igénybe vehető. A két intézmény ezután megküldi véleményét a minisztériumnak, és a döntő szót ezek után a miniszter mondja ki. A romológiai szakalapítási kérelmet eddig a kaposvári Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskolánál utasították vissza, a másik két helyen – Pécsen és Zsámbékon – még nem történt döntés.

Több helyen – különösen a tanár- és tanítóképző főiskolákon – megfogalmazódott az az igény, hogy a cigánysággal valamilyen formában foglalkoznia kellene a felsőoktatásnak, hiszen az ezekben az intézményekben végzett emberek munkájuk során nagy valószínűséggel találkozni fognak cigány emberekkel, és nem mindegy, hogy ez a találkozás miként zajlik. A legtöbb helyen egy-egy tanárnak lett „szívügye” a cigányok élete, akinek a szervezőképességén múltott, hogy tantárgyi formában megvalósultak-e elképzelései vagy sem. A cigányokról szóló órák – egy-két helyet kivéve – sehol sem épülnek be kötelezően a tananyagba, sőt, van, ahol csak addig tartották ezeket az órákat, amíg a dolgot szívén viselő tanár foglalkozott az ügyel. A felsőoktatási intézményi politikának tehát nem szerves része, hogy a cigányságról szó legyen valamely adott iskola tanegységeiben. A NAT-ban átfogó oktatáspolitikai elképzelések csak az általánosság szintjén léteznek, s azzal kapcsolatban sehol sincs egységes állásfoglalás vagy ajánlás, hogy miként kéne a cigányságról szóló ismereteket tanítani a felsőoktatásban. Összegzésként azonban elmondható, hogy az országban elszórtan – gyakran egymás létezéséről sem tudva – tanítanak romológiát vagy cigány gyerekek tanítására kifejlesztett pedagógiai módszertant különböző felsőoktatási intézetekben.

A romológia programokról részletesen

A kaposvári Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskolán 1997 júniusa óta van működő romológia tanszék *Takács Éva* vezetésével. A tanszéken négy féléves speciális képzést kapnak a hallgatók, akik a cigányság történelmével, társadalmával, néprajzával,

nyelvével és politikájával ismerkedhetnek meg. 1996-ban adták be „Roma társadalomismeret szakirányú továbbképzési szak” alapítási és indítási kérelmét. A képzés célja „a pedagógiai munka gyakorlatában alkalmazható ismeretek megszerzése a társadalmi szelekciós mechanizmusok iskolai vonatkozásairól, a cigányság kultúrájáról, múltjáról, jelenlegi helyzetéről, a beás és a romani nyelvről, a roma tanulók nemzetiségi, interkulturális és készségfejlesztő oktatása helyi tanterveinek kidolgozásáról, megvalósításáról és a nem cigány tanulók interkulturális neveléséről, valamint a tantestületek és a helyi roma közösségek közötti érdemi kommunikáció animálásáról, a kisebbségekkel kapcsolatos korszerű emberi jogi, kulturális antropológiai, szociológiai ismereteknek a helyi társadalomban való képviselőtételéről és az alacsony iskolázottságú felnőttek oktatásáról.” Az itt végzett tanulók roma társadalomismeret szakos pedagógusokká válhatnak a szak elvégzésével. A tervek szerint a szociológiai ismereteket *Havas Gábor* és *Derdák Tibor*; kulturális antropológiát *Prónai Csaba*, cigány vonatkozású történelmi és földrajzi ismereteket többek között Takács Éva, néprajzot *Tálos Endre* és *Szapu Viola Magdolna* oktatna. A főiskola szakalapítási kérelmét azonban eddig még nem fogadták el.

A Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola a másik olyan főiskola, ahol 1994 óta van romológia tanszék. Szakra ők sem kaptak még engedélyt. Jelenleg három oktató főállásban (*Várnagy Elemér*, *Karsai Ervin* és *Choli Daróczy József*) továbbá négy óraadó tanár tanít a tanszéken. Várnagy Elemér abból a feltételezésből indul ki, hogy „a romák társadalmi felzárkózásának alapfeltétele az iskoláztatás, majd ezt követően roma értelmiségi réteg kialakulása a társadalmi élet különböző szinterein. E cél elérésére roma és nem roma tanítókra, óvodapedagógusokra, hitoktatókra, szociálpedagógusokra van szükség”. A főiskola valamennyi hallgatója legalább egy féléven át kap „romológiai alapismeretek”-et. A szociálpedagógusok négy féléven át intenzív nyelvi képzést is kapnak a romológiai képzés mellett. Két évvel ezelőtt azonban Várnagy romológia óráján kívül nem tartottak más kurzust ebben a témában. Igaz, ez az óra sem ment túl a *krisz* (szokás, törvény) és a *patyiv* (tisztesség, becsület) problémájának felszínes bemutatásán. A többi a csoport egyetlen cigány származású hallgatója igyekezett pótolni mindenféle általa érdekesnek tartott irodalommal, és gyakran ő maga tartotta az előadásokat az órán.

Pécsen 1999 februárjától várható a Janus Pannonius Tudományegyetemen a romológia tanszék megalakulása *Forray R. Katalin* vezetésével. Az ő szakalapítási kérelmük is elbírálás alatt van még. Eddig a romológia specializáción belül kínáltak különböző kurzusokat az egyetemen. A specializáció alapját többek között Várnagy Elemér pécsi munkássága, továbbá a Gandhi Gimnázium és a Collegium Martineum közelsége alapozta meg – írják magukról az Iskolakultúra 1998. augusztusi számában: „A képzés célja a romológia tudományos kérdéseit ismerő és megértő, a cigányság politikai, jogi, nyelvi, kulturális, oktatási, demográfiai, munkaerőpiaci helyzetét értő és értelmezni tudó szakemberek képzése”. Egy Szekszárdon található romológiai adatbázist is szeretnének magukhoz venni Pécsre, ezzel is megkönnyítve az ott tanulók dokumentációkhoz, irodalomhoz való hozzáférését. A kurzusokat többek között *Forray R. Katalin*, *Gémes Balázs* és *Szalai Andrea* tartják.

A hajdúböszörményei Wargha István Pedagógiai Főiskolán 1985 óta tanítanak család-, gyermek- és ifjúságvédelmet heti négy órában, hat féléven keresztül óvodapedagógusoknak. 1992-től ebből a speciális kollégiumból fejlesztették ki a szociálpedagógus szakot. A szociálpedagógusok jogi tárgyból tanulják a kisebbségi törvényt és az önkormányzatok működését, társadalomismeretből pedig a szegénység kezelését. Szinte valamennyi tárgyban megjelenik a cigányság kérdése, mert a gyakorlóhelyek egy része is olyan intézményben van, ahol cigány gyerekek tanulnak – állítja *Szemán Józsefné* főiskolai docens. A Szociálpedagógia Tanszéken *Szemán Józsefné* elképzelései nyomták rá a bélyegét a tanítás menetére. Az 1996-ban kiadott *Útmutató a hátrányos helyzetű cigány gyermekek óvodai neveléséhez* című kiadvány a főiskola tanítási irányelveinek alapját képezi. Ez a könyv többek között *Rostás Farkas György*, *Karsai Ervin*, *Szirtes Zoltán*, *Forray R. Katalin* és *Várnagy Elemér* mun-

kásságára támaszkodik. Célja a gyerekek nem szegregált nevelése, és egyéni szükségleteik figyelembevétele. Az *Útmutatónak* a cigányság történetéről szóló általános fejezetében azonban sommás általánosítások hangzanak el a cigányságról, ami megkérdőjelezheti, hogy valóban a meglévő sztereotípiák nélkül veszik-e figyelembe a gyerekek egyéni szükségleteit. Például: „A Magyarországon élő cigány lakosság ma már differenciálódott. Az országba érkező kárpáti cigányok életfeltételei jók, kézművesek, muzikusok, a gyermekeiket igényesen nevelik, zeneiskolába járatták. A második hullámban érkező beás cigányok szolid, fegyelmezett emberek, zárt világukból kultúrájukat nem közvetítik, nem zajosak, megélhetésüket a teknő-, kanál-, villakészítés biztosítja. A legnehezebb helyzetben az oláh cigányok vannak, ők őrzik gyökereiket, iskolázatlanabbak, jobban beszélik a cigány nyelvet a családban, őrzik ősi hagyományaikat. A cigányok nehezen fogadják el a más életformát.” (3)

A Szabolcs Megyei Pedagógiai Intézet Szemán Józsefnétől tavaly harmincórás tanfolyamot kért cigány témában. A közel-múltban elkészített egy százhusz órás továbbképzési programot akkreditálásra, amely elsősorban az óvodák, iskolák gyermekvédelmi felelősségéről szólna és amiben „nagy számú óra foglalkozik az etnikummal a képzési programban”.

A debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolán Nanszákné Cserfalvi Ilona szervezett speciális kollégiumot a cigány kultúráról, szokásokról stb. A főiskola nemcsak speciális nevelési módszert dolgozott ki a cigány tanulókat tanító pedagógusok számára, hanem – biztos, ami biztos – nagy hangsúlyt fektet a cigány szülők nevelésére is.

A cigány gyermekek nevelése-oktatása ügyében három szervezet (a Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Intézet, a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola és az Országos Gyermekvédő Liga Hajdú-Bihar megyei területi szervezete) végez összehangolt, részben közös, részben egymást kiegészítő munkát számos érdekelt szervezettel együttműködve. Nanszákné Cserfalvi Ilona neve mellett *Tuza Tibor* nevét kell még megemlítenünk (Debrecen Megyei Jogú Város Cigány Kisebbségi Önkormányzatának irodavezetője), aki a *Hajdú-Bihar megyei Cigány Oktatási Program tízéves kutatási-fejlesztési projekt (1996–2006)* című kiadványt állította össze. A program célja „a helyi tantervek kidolgozásának segítése, valamint kiegészítő művelődési anyagok és programok biztosítása a cigány gyermekeknek a nem cigány gyermekekkel együtt nevelő és oktató intézmények számára az interkulturális oktatás célkitűzésének szolgálatában”. (4)

A cigány oktatási program módszere az „egyéni fejlesztés, alaptétel: a cigány is emberből van”. „Úgynevezett másságában nem tér el nagyobb mértékben a magyartól, mint amennyire eltér a kínait, az arab, az orosz, az angol, vagy bármely más etnikum. Ennél-

Több helyen – különösen a tanár- és tanítóképző főiskolákon – megfogalmazódott az az igény, hogy a cigánysággal valamilyen formában foglalkoznia kellene a felsőoktatásnak, hiszen az ezekben az intézményekben végzett emberek munkájuk során nagy valószínűséggel találkozni fognak cigány emberekkel, és nem mindegy, hogy ez a találkozás miként zajlik. A legtöbb helyen egy-egy tanárnak lett „szívügye” a cigányok élete, akinek a szervezőképességén múltott, hogy tantárgyi formában megvalósultak-e elképzelései vagy sem. A cigányokról szóló órák – egy-két helyet kivéve – sehol sem épülnek be kötelezően a tananyagba, sőt, van, ahol csak addig tartották ezeket az órákat, amíg a dolgot szívén viselő tanár foglalkozott az ügyvel.

fogva úgynevezett másság-jegyek alapján nem adható valamiféle általános recept nevelésükre-oktatásukra. Általános gyógymód helyett egyéni vizsgálatokra, s az egyes gyermek számára leginkább megfelelő fejlesztési eljárásokra van szükség. Figyelembe véve és kezelve a két kultúra, ezen belül nevelési kultúra közötti ütközési pontokat. Amiket akkor is figyelembe kell vennünk és kezelnünk, ha bármely más náció kerül az iskolába, tanulócsoportba.” (5)

A Kölcsény Ferenc Református Tanítóképző Főiskola *Romológiai Ismeretek* címen segédanyagot adott ki a romológiai képzésben és továbbképzésben részt vevő főiskolai-egyetemi hallgatók és gyakorló pedagógusok számára. A kötet bevezetője halaszthatatlan feladatnak tartja a romológiai ismeretek beépítését a pedagógusképzés és -továbbképzés rendszerébe. A kötet némi történelmi és jogszabályi ismeretek közlése után lényegében Choli Daróczy József *Cigány nyelv és irodalom* című tanulmányára támaszkodva mutatja be a cigány nyelvre és irodalomra, képzőművészetre, zenére és táncra vonatkozó tudnivalókat. A pedagógiai fejezet Forray R. Katalin, *Hegedűs T. András, Kozma Tamás, Nanszákne Cserfalvi Ilona, Tuza Tibor és Várnagy Elemér* tanulmányaira épül.

A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Neveléstudományi Tanszékén belül működik egy cigánypedagógiai szakcsoport *Rácz Sándor* vezetésével. Ennek fő célja a cigány gyerekeket érintő pedagógiai gyakorlat megváltoztatása. A szakcsoport órákinálata alapján a hallgatók a cigány nép- és nyelvismeret tárgya (megbízott előadóval), egy cigány pedagógiai óra (dr. Rácz Sándor), egy multikulturális oktatás-kisebbségi pedagógia óra (*Vámos Ágnes*) és egy etnikai konfliktuskezelő óra (*Szegál Borisz*) közül választhatnak.

Szakítva a korábbi pedagógiai felfogással, ez a szakcsoport a roma tanulókat érintő pedagógiai gyakorlat megújításán fáradozik, olyan módon, hogy „a társadalom által befogadható értékrendeket, kultúrákat az iskolának nemcsak hogy el kell fogadnia, hanem be kell építenie nevelési rendszerébe. Nem a gyerekeket kell igazítani a többségi helyzettel vagy gazdasági fölényrel jellemezhető középosztály értékrendjéhez, hanem az iskolának kell megvalósítania egy olyan szocializációs környezetet, amelyben a legkülönbözőbb kultúrák elemei hasznosulhatnak”.

Megszűnt romológiai programok

Az ELTE Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Tanszékén 1991-től szerveztek cigány speciális kollégiumot az azóta elhunyt *Farkas Endre* vezetésével. Az órákra meghívott előadók alakították a speciális kollégium menetét. 1994-ben jelent meg Farkas Endre összeállításában a *Gyerekcigány* című, pedagógiai tanulmányokat tartalmazó kötet, amely a meghívott előadók előadásainak anyagából állt össze. Farkas a *Bevezetőben* a cigány gyerekek jellemző sajátosságait fejtegeti, mint például azt, hogy a „cigánygyerekek érzelmei, mint a természeti népeknél általában, intellektuális képességeikhez viszonyítva kifinomultabbak”. (6) Ez a megfigyelés emlékeztet arra, ahogy a nyugati kolonialista szemléletű kutatók a múlt században a „természeti népeket” jellemezték, elvéve tőlük az emberiség minden tagjára egyébként jellemző időt, történelmet, egyéni tulajdonságokat, és a csoportra jellemzőnek vélt sztereotipikus képet a közösség minden tagjára vonatkoztatták. A speciális kollégiumot Farkas Endre halála után egy-két évig még megszervezték, de aztán elhalt az ügy.

Farkas halála után *Lukács István* és *Boreczky Ágnes* indított ingyenes nulladik évfolyamot cigány tanulók számára az 1995–1996-os tanévben, amire annak idején még Farkas Endre szerzett pénzt az MKM-től. Ez két éven keresztül folyt, és az első évben, ha a tanulók sikeresen végezték a nulladik évfolyamot, nem kellett felvételizniük a főiskolára. A második évben, annak, aki be akart kerülni a főiskolára, felvételi vizsgát kellett tennie.

A Budapesti Tanítóképző Főiskolán *Kereszty Zsuzsa* szervezett cigány speciális kollé-

giumot, amely két féléven át tartott összesen hatvan órában. Mára az oktatás abbamaradt, de a jövőben kötelezően kívánják beépíteni a pedagógia tárgyba ezt a témát. Úgynevezett integrált képzés bevezetését tervezik, melynek lényege, hogy a bármilyen szinten fogatékosok, vagy a valamilyen szempontból „más” gyerekek ne szegregáltak végezzék az iskolát. A differenciáló tanítóképzés – ami a másság figyelembevételének elvét jeleníti – mára már elindult, s egyelőre diplomás pedagógusok vesznek benne részt.

Tervbe vett romológiai programok

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Kulturális Antropológia Tanszékén *Prónai Csaba* próbált évekig egy önálló, több tanegységből álló romológiai programot létrehozni, de az egyetemi tudományos bizottságtól nem kapott rá engedélyt. Prónai tervei szerint *Havas Gábor*, *Kovalecsik Katalin*, *Neményi Mária*, *Réger Zita* és *Rézműves Melinda* vállalta volna az egyes tárgyak oktatását. Prónai *Kulturális Antropológiai Cigánytanulmányok* címen sorozatot szerkeszt, amelyből két kötet már megjelent. A tanszék öt-hat munkatársa a cigányok között terepmunkát végez, és e munkálatok köré kutatási szemináriumot szerveztek.

A Rendőrtisztai Főiskolán *Németh Zsolt* kezdeményezésére készítettek tervet romológia speciális kollégiumra. *Csányi Klára* szerkesztette a tananyagot és a két segédkönyvet a speciális kollégium beindításához, de aztán a kormányváltás miatt nem indult el az oktatás. Csányi Klára elmondta, hogy reményeik szerint hamarosan beindulhat a romológiai képzés, párhuzamosan a Rendőrtisztai Főiskola tantárgyi rendjének átszervezésével, amit 2000-ig kell befejezniük, mivel a főiskola most áll akkreditálás előtt. Annak idején *Kuncze Gábor* volt belügyminiszter rendelte el, hogy a tananyagba építsék be a cigányságról szóló ismeretanyagokat. Egyedül a szegedi Rendőrtisztai Szakközépiskolában szerepelnek önálló tantárgyként a cigányságról szóló ismeretek.

A nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán a romológiát 2000 után akkreditált szakként akarják működtetni. Egyelőre a tanárképző szakon egy-egy tantárgy keretén belül egy-két óra foglalkozik a témával. Cigány gyerekekkel foglalkozó szociálpedagógiát szeretnének létrehozni, de még nem hirdettek meg semmit ebben a témában. Jelenleg a Gyermek- és ifjúságvédelem kurzuson ejtenek szót a cigány gyerekekről. *Venczel György*, a Pedagógia Tanszék tanára szerint illúzió lenne azt gondolni, hogy egy romológia tanszék felállítása megoldaná a cigányság problémáját. Megelőző programokat kell kialakítani, olyanokat, mondja, mint amelyet a miskolci önkormányzat is szeretne, hogy „a lumpen. és a cigány családok gyerekeit hároméves koruktól az önkormányzat osszeszedi és beviszi az óvodába, hogy elkerüljék később a gyerekek iskolai lemaradását”.

Magyarországon élnek olyan emberek, akik cigányoknak tartják magukat, és ez akármit jelent is – etnikai vagy kulturális másságot – a számukra, a többség e vélekedésüket nem kérdőjelezheti meg. Kisebbségi létük legitimálja azt az elvárást, hogy ismereteket lehessen szerezni róluk, anélkül, hogy ezzel kívülről határoznánk meg, vagy éppen beskatulyáznánk cigányságukat, életüket. A romológia programoknak ezt a tudást vagy ismeretet kell átadniuk akár mindenkinek, de különösen olyan embereknek, akik munkájuk során kapcsolatba kerülnek velük. Az e programokat kidolgozó szakemberek azonban gyakran úgy gondolják, hogy van valami általános és közös is a cigányokban, amit érdemes megtanítani a nem cigányoknak. Ilyen például a gyerekek eltérő szocializációja vagy a cigány emberek kulturális, etnikai mássága. Van úgy, hogy a program kidolgozóit az az elv vezérli, hogy megváltoztassa a cigányokat, ezzel „segítve” a társadalomba való integrációjukat. Vannak azonban olyan emberek – szakemberek is –, akik minősítés nélkül elfogadják a cigány embereket. Ez az a hozzáállás, mellyel a cigány felnőtteknek és gyerekeknek ártani biztos nem fog, hanem inkább jót tehet a többség.

Jegyzet

- (1) DIÓSI ÁGNES: *Cigányút*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1988, 215. old.
- (2) CSONGOR ANNA: *Cigány gyerekek iskolái különös tekintettel a telepi gyerekekre*. = *Cigánylét*. MTA Politikai Tudományok Intézete, Bp. 1991, 180. old.
- (3) SZEMÁN JÓZSEFNÉ: *Útmutató a hátrányos helyzetű cigány gyermekek óvoda neveléséhez*. Hajdúböszörmény 1996, 11. old.
- (4) *Hajdú-Bihar megyei Cigány Oktatási Program. Tíz éves kutatási-fejlesztési projekt (1996–2006)*. DMIV CKÖ, Debrecen 1996, 5. old.
- (5) Uo., 12. old.
- (6) *Gyerekcigány. Pedagógiai tanulmányok*. Szerkesztette: FARKAS ENDRE. Inter-es Kiadó, Bp. 1994, 11. old.

Egyetem, főiskola neve	Tanszék	Vezető tanárok, programfelelősök	Mit nyújt
Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola 7400 Kaposvár, Bajcsy Zs. u. 10. Tel.: (06-82) 319-011 Fax: (06-82) 312-432	Romológia Tanszék	Takács Éva	Történelem, társadalom, néprajz, politika, nyelv-ismeret
Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola 2072 Zsámbék, Zichy M. tér 3. Tel.: (06-23) 342-122 Fax: (06-23) 342-340	Romológia Tanszék	Várnagy Elemér	Szociálpedagógia, romológia, nyelvismeret (lovári)
Janus Pannonius Tudományegyetem 7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b. Tel.: (06-72)327-622 Fax: (06-72) 251-508	Nyelvtudományi Tanszék (1999. februártól Romológia Tanszék)	Forray R. Katalin	Romológia specializáció (nyelvészet, társadalomtudomány, romológia)
Eötvös Loránd Tudományegyetem 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3.	Neveléstudományi Tanszék, Cigány pedagógiai szakcsoport 1146 Budapest, Ajtósi Dürer sor 19–21. Tel.: (06-1) 434-5190	Rácz Sándor	Roma pedagógiai stúdium, romológia, nyelvismeret (kárpati)
Hajdúböszörményi Wargha István Pedagógiai Főiskola 4220 Hajdúböszörmény, Désány I. u. 7–9. Tel.: (06-52) 371-433 Fax: (06-52) 371-559	Szociálpedagógia Tanszék	Szemán Józsefné	Család-gyermek-iffúság- védelem, szociál- pedagógia
Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola 4026 Debrecen, Péterfia u. 1–7. Tel./fax: (06-52) 412-980	Pedagógia Tanszék	Nanszákné dr. Cserfalvi Ilona	Speciális kollégiumot tartanak cigány kultúráról, szokásokról stb.
Eötvös Loránd Tudományegyetem 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3.	Kulturális Antropológia Tanszék Tel.: (06-1) 317-4984	Prónai Csaba	Kutatási szeminárium a cigányságról

Működő romológiai programok az országban